

2. En toen regende het vogels

Ees Aartse

In de jaren vijftig, maar vooral in de jaren zestig, werden we regelmatig geconfronteerd met berichten over het soms massaal doodgaan van vogels, waarbij ook roofvogels.

Begin jaren zestig sloeg het boek "Silent Spring" van Rachel Carson in als een bom. Volgens de een was het een overtrokken, hysterisch boek over de invloed van bestrijdingsmiddelen op het milieu, maar volgens anderen was de situatie zelfs erger dan Rachel Carson beschreef. Alles wat zij echter had neergeschreven over de wantoestanden en de gevolgen die optraden bij het gebruik van bestrijdingsmiddelen voor de natuur en het milieu was gebaseerd op voor iedereen na te trekken feiten.

Schimmeldodend middel op landbouwzaden tast eierschalen aan.

**Ben ik toch weer
door m'n nageslacht gezakt!**

Op de achterflap van de Nederlandse vertaling "Dode Lente" lezen we: "Dodelijke vergiften zijn in en om ons. Zij verpesten de lucht, het land en het water, zetten zich als een film af op vruchten en groenten, worden aangetroffen in allerlei voedingsmiddelen, verschijnen in de moedermelk en wellicht in de weefsels van het ongeboren kind".

Dit boek heeft heel veel losgemaakt in de wereld. Het was de aanzet tot een milieubewuster denken: mensen waar zijn wij in godsnaam mee bezig! Dat moedermelk al vergiftigd is en zelfs de ongeboren vrucht schade kan oplopen - misschien al genetische afwijkingen heeft - heeft veel mensen aan het denken gezet.

Toen de vogels als het ware uit de lucht neertuimelden en stuiptrekkend doodgingen, wat in de jaren vijftig en zestig regelmatig voorkwam, besepte

men steeds meer: nu de vogels, straks wij!

Veel vogel- en natuurverenigingen en milieuverenigingen werden in de jaren zestig en zeventig opgericht. Natuurlijk werden deze verenigingen niet opgericht naar aanleiding van het boek van Rachel Carson; nee, men was verontrust in die tijd. De verontrustende berichten in de pers over vogels, natuur en milieu waren soms ronduit beangstigend. Door die berichten zijn de mensen milieubewuster gaan denken.

Graan dat was behandeld met insecticiden, maakte veel slachtoffers bij zaadeters zoals bijvoorbeeld Houtduiven. De Havik, de grootste predator van de Houtduiven kreeg op die manier veel gif binnen. Omdat roofvogels aan het eind staan van de voedselketen betekende dat, dat iedere duif een bijdrage leverde aan nog meer gif in het lichaam van de Havik, waaraan hij uiteindelijk bezweek.

Ook in de ons bekende vogeltijdschriften verschenen berichten wat er om ons heen gebeurde met de vogels. In Het Vogeljaar 21e jaargang nr. 3, juni 1973, is een samenvatting opgenomen van "Residuen van bestrijdingsmiddelen in stootvogels en uilen in de periode 1965-1971" van Drs. P. Fuchs e.a.. Hier lezen we o.a.: "In de afgelopen jaren

heeft het gebruik van persistente bestrijdingsmiddelen, met name van gechloreerde koolwaterstoffen en van kwik ernstige gevolgen gehad voor de in ons land voorkomende stootvogels en uilen. Massale sterfte van vogels o.a. van zaad-etende vogels en hun predatoren (Buizerd, Havik, Sperwer) was er meermalen het gevolg van".

Het rapport haalt verder aan dat het broedgedrag van roofvogels en uilen was ontregeld. Er werden steeds meer eieren gelegd met een dunne schaal waardoor veel breuk optrad.

Toen bleek dat door beperkende maatregelen in de toepassing van persistente bestrijdingsmiddelen er een duidelijke verbetering optrad in de roofvogelpopulatie, was er, volgens dit rapport, een duidelijke oorzaak/gevolg aan te wijzen.

In begin jaren zeventig gingen de Zeearenden in Duitsland sterk achteruit. Uit onderzoek bleek dat het gebruik van DDT de oorzaak was van de afnemende voortplantingsproductiviteit.

Uit een onderzoek door het Centraal Diergeneeskundig Instituut naar ingezonden dode vogels over de periode 1970-1974 bleek dat van de 107 onderzochte roofvogels 55% aan vergiftiging was doodgegaan en bij de 144 kleine zaadeters 60% gif de doodsoorzaak was. Bij de alleseters zoals Fazanten, duiven en kraaien lag dit percentage op ongeveer 40%. Het percentage dode vogels bij de gespecialiseerde eters als lijsters, eenden en steltlopers lag door gif beneden de 10%.

Het besef dat het mis ging met de vogels was er, maar het wachten was op adequate overheidsmaatregelen. In augustus 1974 werd in Amerika

verboden om aldrin en dieldrin in bestrijdingsmiddelen te verwerken, omdat deze stoffen een bedreiging vormden voor de volksgezondheid. Dieldrin werd namelijk in dusdanige hoeveelheden in pluimvee aangetroffen dat een miljoen kippen moest worden afgemaakt. Bij proeven met muizen werd geconstateerd dat dieldrin vaak kwaadaardige tumors veroorzaakte.

Begin jaren zeventig werd op vrijwillige basis in Europa geen aldrin en dieldrin meer gebruikt in bestrijdingsmiddelen. Door deze vrijwillige beperking bleek dat het aantal Sperwers, Slecht- en Torenavalken weer toenam. Op 1 januari 1976 volgde Engeland en andere landen in Europa het wettelijke verbod om aldrin en dieldrin te gebruiken.

In de jaren zeventig namen de aantallen roofvogels weer toe. Soms spectaculair, bijv. de Bruine Kiekendief. Vaak waren deze stijgingen grotendeels het gevolg van goede broedmogelijkheden en het voedselaanbod in de nieuwe nog bijna onbewoonde Flevopolder. Deze nieuwe polder werd wel de 'nieuwe ark van Noach' genoemd.

Eén van de hoofdfactoren van de achteruitgang van roofvogels was door wettelijke maatregelen tot staan gebracht, hoewel ook heden ten dage men nog wel eens berichten in de krant leest dat roofvogels zijn doodgegaan door het eten van prooidieren die vergiftigd waren door met insecticiden behandeld zaaizaad. Oude toepassingen hebben vaak een lang leven en sterven pas uit als ook de toepasser zijn strijd om het bestaan heeft gestaakt. Een dergelijk voorval haalt nu vaak de landelijke pers dankzij de vele alert reagerende natuur- en vogelverenigingen in het land. De dader is in vele gevallen direct aan te wijzen. Zoals het geval van een 68 jarige landbouwer uit Berkel Rodenrijs die in oktober 1984 zijn ingezaaide winter tarwe beprekeld had met wat extra gif omdat hij dacht dat het niet voldoende zou zijn. 150 vogels vielen in korte tijd dood neer. De politie heeft proces-verbaal opgemaakt.

Roofvogels en uilen zijn bij sommige mensen niet populair. Die mensen hanteren de mening: de mooiste Buizerd is een opgezette Buizerd. Aan de andere bedreigingen, zoals de jacht wordt elders in dit roofvogelnummer aandacht besteed.

Incidenten met roofvogels zullen er altijd wel blijven. Nog steeds zijn er mensen die flinke bedragen willen neertellen voor een opgezette roofvogel. Zolang die er zijn, zullen er mensen zijn die aan die vraag willen voldoen.

In april 1980 werd in de Alblasserwaard voor de tweede maal een dode Rode Wouw aangetroffen die vermoedelijk gedood is door het eten van vergiftigde eieren. Door het CDI werden eischalen in de maag aangetroffen.

Door de vrijwilligers van de Vogelwerkgroep Midden-Brabant werden in mei 1983 de nesten van

Haviken en Buizerden in de gaten gehouden omdat er bij deze nesten gekke dingen gebeurden. Eieren en jongen verdwenen, Haviken werden afgeschoten of vergiftigd. Volgens de voorzitter van de Nederlandse Jachtopzichters waren er teveel Haviken. Het kleinwild, vooral Fazanten en Patrijzen, was schrikbarend achteruit gegaan zodat er nog maar weinig 'wild' voor de jagers overbleef om af te schieten! Tegen zo'n mentaliteit is het voor roofvogels moeilijk opboksen.

Op 21 februari 1986 loofde de Stichting Kritisch Faunabeheer een beloning uit van f1000,- voor diegene die waardevolle informatie kon geven over de daders die in de gemeente Echt maandenlang maïs, gedrenkt in parathion, hadden uitgetrooid. Het ging hierbij vermoedelijk om een jachtvete. Later werd dit bedrag verhoogd tot f2500,-. Vele tientallen roofvogels waaronder Rode Wouw, Blauwe Kiekendief, Buizerd en Sperwer werden hiervan indirect het slachtoffer door het eten van de vergiftigde prooidieren. Tot een arrestatie is het niet gekomen hoewel men wel bepaalde verdenkingen had.

Met het milieu gaat het sinds het eind van de jaren tachtig gelukkig steeds beter. Bodemverontreinigingen worden aangepakt, het oppervlaktewater is duidelijk verbeterd en massale sterfte door het ondeskundig gebruik van bestrijdingsmiddelen komt nauwelijks meer voor. De roofvogelpopulatie neemt duidelijk toe. Deze toename wordt elders in dit roofvogelnummer nader toegelicht.

Men dient alert te blijven! Bij een vermoeden van onoirbare praktijken licht dan de politie in.

Literatuur

Carson R. 1963. Dode lente. Amsterdam.

Jantzens. W. 1976. Weer een nieuwe bedreiging voor onze stoot- en grijpvogels. Het Vogeljaar 24: 66-67.

Kok A.H. & Ummels J.M.P. 1981. Buizerd-sterfte ten gevolge van vergiftiging bij Bemelen. Het Vogeljaar 29: 150-152.

Schaerlaeckens J. 1975. Bedreiging van de stootvogelstand in Zuid-Nederland. Het Vogeljaar 23: 120-122.

Smit Th., Hoekstra J. & Moraal L. 1975. Doodsoorzaken bij wilde inheemse vogels. Het Vogeljaar 23: 163-166.